

A Magyar Helsinki Bizottság által a „Gyöngyöspata-bizottság” megkeresésére adott válasz tartalmi összefoglalója

I. A Bizottság mandátumával kapcsolatos aggályok

Több ponton aggályosnak tartjuk „Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság” (Eseti Bizottság) **mandátumát:**

A Bizottságot létrehozó OGY határozat – helyesen – közrendi, közbiztonsági krízishelyzetként tekint a gyöngyöspatai eseményekre. Ezért **érthetetlen, hogy az Eseti Bizottság vizsgálata nem terjed ki azoknak a személyeknek és szervezeteknek** (pl. kormány, belügyminiszter, rendőrség) **a tevékenységére, esetleges felelősségére, akik, illetve amelyek Magyarországon, mint minden demokratikus jogállamban, elsődlegesen felelősek a közrend és a közbiztonság fenntartásáért.**

A határozatban **felsorolt feladatkörök megfogalmazása több olyan kitéletet tartalmaz, amely megelőlegezi a vizsgálat eredményét,** így annak elfogulatlanságával kapcsolatban kételyeket támaszt.

II. A helyzet eskalálódásának okaival kapcsolatos szervezeti álláspont

A sajtóból megismerhető információk alapján nyilvánvalónak látszik, hogy Gyöngyöspatán a szélsőjobboldali politikai erők tudatosan szították az etnikai feszültségeket, amit igazol például az, hogy a – rendőrségi statisztikák szerint átlagos bűnügyi mutatókkal rendelkező – faluban a Jobbik még csak nem is egy bűneset, hanem egy öngyilkosság kapcsán hirdetett demonstrációt „a helyi cigány lakosság bűnözésből élő rétege által terrorizált gyöngyöspatai lakosok” „érdekében”.

Nyilvánvaló ugyanakkor az is, hogy a kisebbségeknek a szélsőséges, rasszista csoportoktól, politikai szerveződésektől való megvédése az állam, a mindenkori kormányzat feladata. A Helsinki Bizottság a rendelkezésre álló információk alapján úgy látja, hogy a gyöngyöspatai helyzet elmérgesedésében – és az ottanihoz hasonló magatartások más magyarországi településeken való megjelenésében – fontos szerepet játszott a késedelmes rendőrségi, kormányzati fellépés.

A rendőrség mulasztásai

A 2011. március 6-i Gyöngyöspatai rendezvény

- a) A Gyülekezési törvény alapján a rendőrségnek – legkésőbb a romák lakta utcákban való vonulás megkezdésekor – **fel kellett volna oszlatnia a Jobbik demonstrációját,** a Magyar Gárda feloszlata tárgyában született Legfelsőbb Bíróság döntésben megfogalmazott szempontok alapján.
- b) A rendezvény helyszínén a Magyar Gárda egyenruhájával elemeiben azonos ruházatot viselő személyekkel szemben **szabálysértési eljárást kellett volna indítani.**

„Járőrözés” 2011. március 6. és március 17. között

- a) **A Szebb Jövőt Polgárőr Egyesület és egyéb szélsőséges csoportok tartós jelenléte és tevékenysége** az érintett kisebbségre nézve nem vitásan zaklató, provokáló, megfélemlítő légkört teremtett, ez önmagában is **alapot adhatott volna, hogy akár garázdaság miatt szabálysértési eljárásokat indítson a rendőrség.**
- b) **A rendelkezésre álló információk alapján a rendőrség „alulminősített” egyes, a romákkal szemben elkövetett cselekményeket,** azaz nem indított eljárásokat, illetve büntetőhelyett szabálysértési eljárásra utalt olyan magatartásokat amelyek felvetik a Btk. megsértésének gyanúját. Ez történt abban az ügyben is, ahol fekete maszkos, ostoros, egyenruhás férfiak követtek testközlelből egy nyolc hónapos terhes roma asszonyt, aki bevásárolni indult. A maszkosok köpködtek

rá és lihegtek a nyakába. A kismama annyira megijedt, hogy hazamenekült. Az elszenvedett stressz koraszüléshez vezetett. A rendőrség a maszkosok cselekményét szabálysértésnek minősítette, azonban a TASZ ügyvédjének panasa nyomán az ügyészség felülbíráta a rendőrségi álláspontot és közösség tagja elleni erőszak büntetőjében rendelte tovább folytatni a nyomozást.

A hajdúhadházi és a 2011. áprilisi gyöngyöspatai események értékelése

A Belügyminisztérium áprilisban a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület tagjai ellen a hajdúhadházi eseményekkel kapcsolatban indult szabálysértési eljárás bírósági megszüntetése után **közleményben rögzítette, hogy álláspontja szerint az egyenruhában való provokatív járőrözés megvalósítja a garázdaság szabálysértését.** Ennek fényében az, hogy még **márciusban Gyöngyöspatán,** ahol kétséget kizáróan megvalósult az egyenruhás, provokatív járőrözés, **egyetlen szabálysértési eljárás sem indult garázdaság miatt, egyértelműen igazolja a jogvédő szervezetek azon álláspontját, hogy a rendőrség nem tett megfelelően eleget intézkedési kötelezettségének,** és nem nyújtott elvárható védelmet Gyöngyöspata roma lakosságának.

Április 17-én konfliktus alakult ki a Véderő Gyöngyöspatára érkezett tagjai és a helyi romák között. Az incidens egyértelmű megítélése a sajtóbeszámolók alapján nem lehetséges, a rendőrség szerepe azonban bizonyosan tisztázásra szorul, mert *a hírek szerint* bár az egyik, romák lakta ház ablaka valamilyen módon bizonyosan betört, és a Véderő tagjaitól sokkoló, bozótívágó kés és ostorok is előkerültek, **az ügyben sem szabálysértés, sem bűncselekmény miatt nem indult vizsgálat.**

A tágabb értelemben vett kormányzat mulasztásai

Noha a Magyar Helsinki Bizottság más jogvédő szervezetekkel együtt már 2011. március 14-én nyílt levélben kérte a belügyminisztert, hogy utasítsa a rendőrséget a jogsértő cselekményekkel szembeni határozott fellépésre, a kormányzat részéről nyilatkozó személyek hosszú ideig cáfolták, hogy a fokozott rendőri jelenlétén kívül bármilyen más lépésre szükség volna a gyöngyöspatai helyzet kezelése érdekében. Csak a hajdúhadházi „járőrözés” kezdetét követően, 2011. április végén és május elején került sor azokra jogalkotási lépésekre (a szabálysértési- és büntetőjogszabályok módosítására), amelyek célja a hatékonyabb rendőri fellépés megalapozása volt. **A Btk. 2011. május 2-án elfogadott módosítása** – az indokolás szerint – **pontosan azon jelenségek ellen irányult, amelyekre a jogvédők már másfél hónappal korábban felhívták a figyelmet** („[e]lszaporodtak azok a magatartások, amelyek [...] az egyes nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportok tagjaiban jogos félelmet, riadalmat keltenek, ezzel etnikai feszültséget szítva”), utólag is igazolva, hogy a márciusi figyelemfelhívás indokolt volt.

Álláspontunk szerint **amennyiben a kormányzat már a civil társadalom első figyelmeztetéseit komolyan veszi, és márciusban, Gyöngyöspatán „tesztelni” kezdi a rendelkezésre álló tényállásokat, úgy nem kellett volna április végéig várni a szabálysértési rendelkezések módosításával,** ami nagy valószínűséggel elkerülhetővé tette volna a Véderő visszatérését Gyöngyöspatára, és mindazt, ami ebből következett.

Összefoglalás

1. A rendőrség 2011. március 6-án elmulasztotta felosztatni a Jobbik demonstrációját, amelynek Gytv.-be ütközése a Magyar Gárda felosztatásáról hozott döntésben kifejtett elvek alapján aggálytalanul megállapítható volt.
2. Ezt követően közel két héten keresztül nem indította meg a „járőrözőkkel” szemben a szabálysértési eljárásokat azon megfélemlítő jellegű, egyenruhás fellépés miatt, amelyet pedig a Belügyminisztérium utóbb – április 15-i közleményében – egyértelműen garázdaság szabálysértésének minősített.
3. A rendőrségi fellépés határozatlanságát látva a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület egy nagyobb településen, Hajdúhadházon is megkezdte a korábban Gyöngyöspatán gyakorlatilag „elnezett” tevékenységet. A rendőrség csak ekkor – több mint egy hónap késéssel – kezdte meg a tevékenység visszaszorítására alkalmasnak tűnő jogszabályok érvényesítését, azonban nem választotta

meg kellő körültekintéssel azokat az eseteket, amelyekben végül a fellépés mellett döntött, ezért a bíróságok a megindított eljárásokat megszüntették. Ráadásul amikor kiderült, hogy – a bírósági jogértelmezés miatt is – speciális szabálysértés(ek) bevezetésére van szükség, addigra késő volt. Nem maradt ugyanis idő arra, hogy az (április 22-én hatályba lépő) új rendelkezések segítségével lehessen konszolidálni a helyzetet, a pattanásig feszült szituációban a Véderő kiképzőtáborával kapcsolatos fokozott rendőri jelenlét és határozott fellépés ellenére bekövetkezett az erőszak, amelynek veszélyére korábban többen felhívták a figyelmet.

III. Az Eseti Bizottság mandátumába tartozó egyes kérdésekre adott válaszok

c) pont *(Annak megállapítása, hogy ki és miért állította valótlanul azt a Vöröskereszt által hosszú ideje szervezett akcióról, hogy a gyöngyöspatai romák helyszínéről történő evakuálása zajlik, mi volt ezen pánikkeltés oka és célja [...])*

Mesterséges terminológiai problémának tartjuk annak elemzését, hogy a romák elutazása „evakuáció” volt-e. Az igazi kérdés, hogy a romák utazási szándékát motiválhatta-e a Véderő tagjaitól való félelem és annak a biztonságérzetnek a hiánya, amelynek a garantálása az állami szervek alkotmányos kötelezettsége. Az Eseti Bizottságnak minden további elemzést megelőzően erre kell megtalálnia a választ.

Sajtóhírek szerint a márciusban is Gyöngyöspatán „járőröző” Véderő már április elején meghirdette katonai táborát, április 17-én, vasárnap rendőri intézkedéssel járó konfliktus alakult ki a Véderőnek a tábort előkészítő tagjai és a helyi romák között, amelynek során az egyik romák lakta ház ablakát kővel betörték.

A Vöröskereszt főigazgatója sajtóhírek szerint úgy nyilatkozott, hogy a gyöngyöspatai civilek április 19-én kedden kérték az elszállításukat. A főigazgató emlékeztetett: amikor a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület tagjai először megjelentek Gyöngyöspatán, a roma nők és gyerekek rokonaikhoz utaztak pár napra. Mivel azonban az utazás a családi pótlék szinte teljes összegét felemésztette, ezt másodszor nem engedhették meg maguknak a családok, ezért kérték a Vöröskereszt segítségét. A főigazgató nyilatkozata tehát egyértelműen a „járőrözőktől” való félelem miatti korábbi meneküléssel állítja párhuzamba az áprilisi megkeresést. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a „családi” kirándulásra csak a nők és a gyerekek utaztak el, a férfiak viszont a faluban maradtak, nehéz nem arra a következtetésre jutni, hogy **a romák a Véderőtől való félelmük miatt kérték fel a Vöröskeresztet arra, hogy a faluból vigye el őket.**

Az Eseti Bizottság nem hagyhatja figyelmen kívül azt sem, hogy bár mind a kormánypártok, mind a kormányzat részéről képviselőinek részéről elhangzott a romák elutazásának napján, hogy csupán hisztériakeltésről van szó, **három nappal később** – intenzív rendőri jelenlét mellett is – **több sérülttel járó verekedés robbant ki a romák és a véderősök között**, ami cáfolja azokat a nyilatkozatokat, amelyek szerint alaptalan volt a feszültség fokozódásától és erőszakba torkollásától tartani.

h) pont *(Annak megállapítása, kinek az érdeke, hogy a nemzetközi sajtó Magyarországról, a valóságban nem létező polgárháborús helyzetet mutasson be, valamint kik és miért nyújtanak téves, Magyarországot indokolatlanul rossz fényben bemutató információkat, ezzel lejáratva hazánkat a nemzetközi közvélemény előtt)*

A jogvédő szervezetek eszköztárának fontos és legitim eleme a nemzetközi közvélemény (az érintett területen hatáskörrel rendelkező nemzetközi szervezetek és a nemzetközi sajtó) figyelmének felhívása az állami szervek tényleges jogsértéseire és mulasztásaira. Erre tekintettel **veszélyes megközelítésnek tartjuk a problémák külföldre irányuló jelzését „hazánk lejáratásaként” kezelni.**

Megjegyezzük, hogy **nemcsak a jogvédő szervezetek, hanem a politikai pártok is élnek** – helyesen – **ezzel az eszközzel.** Így tett a például a Fidesz is az Európai Néppárt európai

parlamenti frakciója által a 2006. őszi eseményekről szervezett meghallgatás kapcsán, amely nyilvánvalóan nem az ország lejáratására, hanem egy súlyos jogsértés orvoslására irányult.

Ei kell fogadni a demokratikus pluralizmus részeként, hogy nem mindenki ítéli meg azonosan azt, hogy mi minősül olyan égető emberi jogi problémának, amely miatt indokolt a külföldi/nemzetközi szervezetek és sajtóorgánumok tájékoztatása. Ezzel kapcsolatban bármiféle – politikai, jogi, vagy egyéb – számonkérés lehetőségét felvetni veszélyes és abszurd.

i) pont (javaslattétel a „működő jogellenes csoportok” törvényes felszámolásának elősegítésére)

A fentiek alapján a Magyar Helsinki Bizottság a következő javaslatokat fogalmazta meg az Eseti Bizottság számára:

- 1. A létező jogszabályokat az arra hatáskörrel rendelkező szerveknek alkalmazniuk kell** akkor is, ha olyan rendelkezésekről van szó, amelyeknek az esetjoga még nem kiforrott. Amennyiben a helyzet megengedi, **egyes konkrét jogi kérdésekkel kapcsolatban sürgősséggel ad hoc szakértői csoportokat kell összehívni.** A márciusi gyöngyöspatai „járőrözéssel” összefüggésben pl. egy büntetőjogászokból, alkotmányjogászokból, szabálysértési és rendészeti szakértőkből, a kisebbségi ombudsman munkatársaiból, jogvédő szervezetek képviselőiből stb. álló csoport már az eseménysor kezdetén áttekinthette volna, biztosít-e fellépési lehetőséget a magyar jog a „polgárőrök” tevékenységével szemben. Ebben az esetben nem kellett volna április közepéig várni a garázdaság szabálysértésének „tesztelésével”.
- 2. A állami szervek vegyék komolyan a jogvédő szervezetek, kisebbségi szervezetek, és egyéb, civil kezdeményezések jelzéseit a kisebbségi csoportokkal szemben szisztematikus megfélemlítés szándékával fellépő, militáns jellegű csoportok tevékenységét illetően.** Az ilyen „korai figyelmeztetések” megfelelő kezelése megelőzheti a helyzet eskalációját.
- 3. Az ügyészségnek** törvényességi felügyeleti jogkörében eljárva a T. Eseti Bizottság által vizsgált események kialakulásában szerepet játszott minden bejegyzett társadalmi szervezet tekintetében meg kell vizsgálnia a feloszlásra irányuló eljárás megindításának szükségességét – éppúgy, ahogy azt a Magyar Gárda feloszlása esetén is tette.
- 4. Meg kell vizsgálni, hogy a hatályos jogi szabályozás megfelelő védelmet jelent-e a gyöngyöspataihoz hasonló akciókkal szemben, és amennyiben nem, úgy kezdeményezni kell a megfelelő jogszabály-módosításokat.** Az előkészítés során indokoltnak tartjuk kiterjedt és többoldalú szakmai konzultációk lefolytatását – többek között – a rendőrség, ügyészség, bíróság, országgyűlési biztosok, Független Rendészeti Panasztestület, jogvédő szervezetek és a tudomány képviselőinek a részvételével.
- 5. Elengedhetetlen szakmai protokollt kidolgozni az etnikai konfliktusok rendőrség általi kezelésére,** amely folyamatba indokolt lenne bevonni a témával foglalkozó civil szervezeteket is.
- 6. Egy demokratikus jogállamban elfogadhatatlan a kormányzatot kritizálók felelősségre vonását emlegetni – függetlenül attól, hogy a kritikát országhatárokon belül, vagy kívül fogalmazzák meg.** A szakmai kritikát megfogalmazóknak lehet, sőt kell is szakmai választ adni, de nincs helye a kormányzati tevékenységet bírálók megbélyegzésének. Ez bizonyosan nem vezet semmilyen probléma jogállami megoldásához.